

OTVARANJE ZEMLJE U NAMA

Zemlja se otvorila
U svakome od nas
Kamenje će oploditi ptica
Vetar je vrteška
Koja grize
Koja boli
Podseći ćemo mu pupak
O crveno korenje
U žilama
Smehu oživiljeni
Nebo koje nas pritiskaš
Svojim vrhom
Naše si praskozorje
Dlanovima te presipamo
Izvor si
More si

Našim nebrojenim
Stopama
Sviva trava se podmladjuje
Osvit je veliko oko
Koje nas vodi
U sebi smo ga približili
Zemljo
Ti si nam došla
Podiži nas s tobom
Mi smo samo
Nenasita glad
U glasu
Trava
Davimo se

Zaokrenuo nas naviše dan
Zemlja je naše
Poslednje koleno
Izdići će nas
Reko nadošla
Sunčeva reko
Naših stremjenja
Iz prve semenke
Bola
Rodjeni smo
Svojom se senkom
Sada šaljimo
Udari nas kapima

Naježena
Od našeg disanja
Trava je oštar nož
Dan joj je
Velika nožnica
Od sunca
Zemljo
Ti koja si se otvorila
Svom svojom krklju
Otvori nam
I srce
Dobrotom da nas zadojiš
Naš se koren
Okreće u nebu
S tobom će nas
Oploditi
Na goleti

Pod svakim kamenom
Zemlja
I oči
Uzduh se pretvara
U nemirnu pticu
Prostor je ogledalo
Nas samih
Bolu nerodjeni
Tupi bolu
U našim podnočnicama
Tvoj rast
Koji te je zatvorio
U nama
Mi se sada spuštamo
Sa svim biljem
U tvoju moć
Naša čvrstina
Naša je duša
Urh ćemo ti skameniti

Sa makedonskog preveo
Vlada UROŠEVIĆ

Stojan TARAPUZA, rođen 1933, tek nedavno se priključio pesnicima koji sčinjavaju mlade krilo makedonske poezije. Studira književnost na Višoj pedagoškoj školi. Živi u Kočanima. Ove godine izdavačko preduzeće „Kočo Racin“ izdaje prvu njegovu zbirku pesama „Crveni rast“.

MLADI INTELEKTUALAC DANAS

(nastavak diskusije)

Makavejev je odličan povod da se od njegovog teksta odjavljenog na ovom mestu i u Delu, a pročitano na novosađskim susretima prošlog novembra, podje u dalje analize naše mlade intelektualne falange, već i zbog toga što on, uz još nekolicinu svojih saplemenika, čitavom svojom šarolikom i u mnogome skolejski bespoštednom, samopregomom ali često razlomljenom aktivnošću ne prestaje da postavlja pitanja odnosa (mladog) čoveka prema (isto tako mladom) društvu, odbacujući s gadjenjem svaku akciju koja ma i u jednoj svojoj ravni nije vezana za kipuće groto svakodnevice, za vitalnu, varljivu i nepresušnu arenu tekućeg života. I on sam, svojim temperamentalno katkada dovedenim do kikoatavog infantilizma, nedisciplinom svoje misli koja se zaustavlja o svaku kvržicu realnosti, svojim asociacijama razudjenim i rastrijanim u sve dnevne pore, svojim spolnim nastupom, bukom kojom ulazi na moja vrata, znači za mene uvek prodor stvarnosti u moju sobu, one skolejske, petnaest godina staro stvarnosti i ove, stvarnosti alžirskog rata, kibernetike, nagradjivanja po učinku i vinčanskih reaktora.

Posle svih strukturalnih eksperimenata kojima smo se bavili poslednjih deset godina, može omamljujuće delovati jedna ovako celovita upravljenost neizglačanoj ravni života sa koje se sriču njeni rapavi, musavi, neuštrojeni, žilavi, a možda presudni hijeroglifi, njegove neispitane i moguće, sudbonosne enigme. Tako čitava jedna grupacija raznorodnih ambicija ali sličnih instinkata, u kojoj se i sam tako često poslednjih godina nalazim, polazi u potragu za savremenosti ne potužujući globalna, mamutska, buldožerska pitanja njenih osnova, višestruki otvarajući njene sumanutu, trenutne, slučajne i neumere otakuje, deformacije i zamke njene praznične ispeglanosti.

Na taj način, kroz jezivu anegdodu o oplakali francuskih vojnika pred trudnom Alžirkom da li je muško ili žensko i krvavom dokaznom postupku koji ovo utvrđuje, kroz humor potprazničke sindikalne parole DANAS DORADJUJEMO ili priču o bivšem borcu koji neće da se iseli iz trafike jer u njoj stanuje i jer nema gde, radja se postepeno jedan kritički odnos prema stvarnosti koji za tu stvarnost može biti plodotvorniji i probitačniji no sve emfatične strofe ispisane u njenu čast od četrdeset petnaest ovama. Taj posao pripada možda upravo ovom naraštaju. Lišeni kompleksa zašto smo se borili, ali bez nultog stepena emocija prema stvarnosti koju u velikoj meri ima današnji dvadesetogodišnjak, još uvek krvavo i na koje god hoćete načine vezani s neposrednom istorijom iza naših leđa, mi smo u stanju da ispevamo ovo razdoblje istinitije, realnije, pouzdanije, mirnije, oštrije, kritičnije, s više ljubavi no mnogi drugi.

O KOME JA TO ILI ILUZIJA O GENERACIJI

I nehotice, već na početku javlja mi se u tekstu množina koju sada valja što približnije definisati. Generacija i generacije tema je veoma popularna u poslednje vreme i valjda otud, u toj opštoj hajci za njenim razrešenjem, toliko protivurečnosti. Nisam nikada smatrao pouzdanim kolektivom skup ljudi rođenih istog godišta. Stvar statistička manje više, podudarnost nagona naših očeva. U školi se ova celovitost kako tako održava. Šest časova sa istim trideset i šest binzova vremenom donosi veliki broj navika i srodnosti među kojima su najpozitivnije borba protiv cinkaroša, razmena seksualnih iskustava, negovanje i razvijanje jezičkih ekstrema (sleng, rečenici kalamburi, maštovite konstrukcije poskovi).

Posle gimnazije sve se skoro rastura. Na desetogodišnjicu ma-

ture prošle jeseni nisam otišao jer nikakve potrebe nisam imao da ponovo sretnem lica koja u najvećem broju slučajeva više ništa ne znače za mene. Čak i na ulici ona mi ne govore ništa i gotovo da ih izbegavam. Većina od njih pristojni su građani, završili fakultete ili nisu, pa rade, poženili se, ima već i potomaka, odebljali, neki osetno i očelavili, s navikama svojih očeva između kojih i ovih razlika je sve manje.

Sta to znači iste godine rođenja, na iste svečanosti vodjeni, kada, ma i od istih bolesti pelcovani, mnogima nedostajale vakcine za kolike samo deformacije. Jer u onoj vrevi prugaškoj, kominformovskoj i oskudacijskoj nismo imali pelcere protiv svih nasrtaja, malogradjanskih, gradjanskih i visoko gradjanskih, mnogi nam i emotivno očelavise pre vremena a neki polomiše zube a da čestito nisu ni zagrizli, sve žalobne i teskobne opservacije. Zato, kažem, nisam išao na tu proslavu. Posle pedesete, međutim, počelo je da se obrazuje ono što pod pojmom generacije zaista ima nekog dubljeg i sigurnijeg smisla. Naraštaj onih što su nešto javno petljali, u sportu, šahu, po novinama, po kojom knjižicom pesama ili amaterskim filmom, a bogami i po komplikovanim laboratorijama, niskotemperaturnim nuklearnim i ostalim. Makavejevov romantizam, o kome će još biti reči, na ovom mestu međutim, između scile svojđenja formule mi intelektualci na mi gospoda i haribde nekadašnjeg levičarskog prezira i apriornog nepoverenja u „intelektualca“, ne mimolazi i neke treće virovo koji ga odvlače na dno jedne idealne demokratske i intelektu na dekartovski način romantično podeljenom najpravednije svim stanovnicima jednog vremena. Zajedno s njim grozeći se odredbe intelektualac pod kojom se kriju oni sušičavi moljci koji trunu po arhivama i bibliotekama (ali znaju recimo grčki), i koji za pedeset godina takvog sedenja jedva da pomere i sopstvenu misao za koji decimetar unapred, ne utičući na svet oko sebe ni malim prstom, ja ipak ne bih smeo da prećenujem ulogu one simbolične masovke koju on ima u vidu. Ne ulazeći u ovaj čas u fabričke hale koje pouzdano mogu biti ispunjene mladima spremnim da ih svojim radom nadrastu kao i da ih svojim pijančenjem, tučama i seljačkim navikama osetno poljuljaju, imam prvenstveno u vidu one odrede školskim razredima i kadrovskim rokovima podvucenih na istu crtu pojedinaca koji svoju klasnu pripadnost određuju godištim decenijama pod grejavaju upornim jubilejima, u životu međutim, totalno razisavši se. Namerno ne penjući se na fabrički dimnjak sa koga bih mogao da pravim opsežnija i uopštenija određenja, ostajem u jednom svedenijem krugu koji mi baš zbog toga može pružiti detaljisanu, verodostojnu i sigurniju sliku. Nisam, kako rekoh, otišao na matursku proslavu zbog toga što se u tom smislu ne osećam pripadnikom generacije ali se zato tim pre držim jedne male grupacije približnih godišta s kojom sam evo, već desetak godina, na istom poslu. Spreman na skraćeni vidokrug ali siguran u ovom dometu, da se okušamo ko je ko i kako stvari stoje. Ruku na srce, svaka generacija, to je njih nekoliko.

ČOVEK PROTIV STVARNOSTI

Celokupnom svojom aktivnošću, svim svojim spontanitetima i stvaralaštvom, emotivnim reakcijama i misaonošću, javom i snom svog života, čovek se suokljava sa stvarnošću koja ga okružava i koja i živi tako što njegova odupiranja, njegove poezije i njegove otpore koristi kao sokove bez kojih joj nema razvika. U ovoj destruktivno tempiranoj čovekovoj ulozi leži sav smisao njegovog postojanja, u trajnosti tog bunta osnova je njegove sutrašnjice. Ljudsko biće

izdvojeno je iz beskrajinog događaja u kosmosu upravo ovom svojom borbenom, kritičkim i stvaralačkom potencijom, zauzevši na transvremenskoj lestevici od elektrona do dinosaura i od mrava do zvezde ovo jedinstveno malo sopstvenog prostora i vreme u kojem ima svoju tako izuzetnu, retku i dragocenu šansu.

On, dakle, nikako nije prolaznik kroz ovu vasionu noć samo tako što ima uredno i u sredjenim, od životinjskih različitim prilikama uzimati hranu, fiziološki trajati i reprodukovati se, već je nužno ulančen i uvučen u tako složene i nepomirljive odnose koji čine suštinu njegovog jedino mogućeg, društvenog postojanja. To što je čovek označen, obeležen upravo svojom društvenošću a ne količinom svojstva u svojoj krvi, svojim socijalnim smislom a ne brojem svojih prstiju, daje za pravo da se razmotre neke komponente na ovaj način obojenog njegovog položaja, iz ove perspektive osvetljene njegove situacije. Još su stari Grci bili načisto da od totalne čovekove slobode u okvirima ma na koji način organizovanog društva, države, roda, ne može biti ni govora i da čak oni koji tom društvu pokazuju smerice (te robovlasnički koncipirane direktive), nisu u stanju u potpunosti osloboditi se obaveza koje im njihovi položaji nameću. Klasne razlike su za sledećih pet-šest milenija izvanredno uvećale ovo pitanje, unapredile ga svim mogućim nijansama i detaljima, da ga u svojoj poslednjoj fazi dovedu do simboličnih oblika i perfidnijih ispoljavanja. Rimski rob koji s djuletom vezanim za nogu obdelava njivu svoga patriarca unapredovao je do radnika u velikom mehanizovanom djerdanu gigantske fabrike kojeg za mesto na kome provodi svojih deset ili dvanaest i dalje ropških časova vezuju keve mnogo suptilnije, njegovi otkazi više nemaju doslovno već simbolično značenje, on se sam vezuje za svoju mašinu jer mu ona, ma i nepravdo malo naknadi, donosi hleb koji jede. Recipročne reakcije: da i mašina kojoj je radnik podređen, napreduje njegovim radom, da, slikovito rečeno, radja nove mašine i novo fabrike, ove pak novu svest koja te iste fabrike najzad nasilno predaće u ruke onima koji ih i čine, skoro dovoljno dobro pokazali su klasičnu potvrdu nekoliko prakse, među kojima i jugoslovenska. Pitanje postaje aktuelnije ako se ustanovi da revolucija sama za sebe ne oslobađa radnika od nje gove mašine, da ga u prvom, sudbonosnom po nju periodu vezuje i čvršće i jače, da i donje ovaj odnos koji više nije ropski ali ni lišen zavisnosti, traje, i na putu svog ukidanja razvija se brže ili sporije. Ne treba posebno naglašavati da se mi nalazimo upravo u središtu takvog procesa i da svi naši napori znače prilagotrajnom i definitivnom oslobodjenju ljudskom od mašine koja ga vezuje ali koja mu je još uvek dijavolski potrebna i za koju, da bismo je do kraja sveltadali, imamo još koliko da se držimo jednom drugom vrstom simboličnih okova.

Kako, međutim, stoji stvar sa intelektualcem? On nema, sem u posebnim slučajevima, svoju mašinu, on barata skupom ideja, logičkih, umetničkih, socioloških, pravnih, ekonomskih činjenica koje su u velikoj meri postojale pre njega kao što su topionice u Borskom radniku ili olovni otpaci u Trepti postojali pre radnika koji danas u njima rade. Ali postoje i nove fabrike, Litostroj i Sevojno, a ekvivalentno s njima i nove ideje u ekonomiji, savremenijim tretmanom ispisani zakoni, obogaćenijom vidovitošću naslikane slike. Ovde je od koristi usvojiti Seku Taroevu definiciju intelektualca koju Makavejev s pravom ističe u svom tekstu zato što biti zreo u određenoj situaciji znači biti spreman za novinu, za svežinu misli koja tom trenutku odgovara

(nastavak na 15. strani)

ra, biti pouzdan u naporu da se u određeni čas pruži pravi, odgovarajući, istiniti, aktuelni, pa prema svem tom, inteligentni odgovor na pitanje koje nam stvarnost upućuje. Tako se obnavlja naš spor sa sredinom kojoj pripadamo a da iz te stvarne raspre možemo očekivati jedino konstruktivne rezultate. Ovi protivurečni odnosi postaje, dakle, merilo zrelosti, inteligencije, pa prema tome savremenosti svakog pojedinca. Ta bitka upravo ovih godina ne vodi se samo pod staklenim halama industrijskih giganta već, sve više i više, na terenu psihologije običnog čoveka, gde se, rezultirano nekim vrstama emancipacija, javljaju neobično izraziti ekstremi.

Zbog toga je moguće napustiti šematizovane sukobe COVEK-MASINA ili POJEDINAC-DRŽAVA, odnose koji pod pretpostavkom da se izbegne svetski sukob, bar pod ovo malo naslova ne imamo šanse da se privrede humanističkih poentama, pobedonosno po čoveka koji ga vodi, pa obratiti pažnju na unutrašnje protivurečnosti koje tom virtuelnom pobedi, iz razloga njegovih sopstvenih, individualnih mekuštavih i subjektivnih neodlučnosti, mogu odložiti potpuni i krajnji uspeh. Jer ovo je trenutak kada se iz društvene revolucije koja je izvršena, imperativno nalaze u svakome od nas REVOLUCIJE SA SAMIM SOBOM I PROTIV SAMOG SEBE, individualna moralna, psihološka, društvena i estetska raščena, unutrašnja prevladavanja starih merila, navika, shvatanja, tradicija, lična ukidanja tihlikih još vladajućih u nama slojeva tradicionalističkih, konvencionalno i zato nazadno konspirirane psihe. Petnaestogodišnji posleratni period permanentne revolucije ne samo protiv zaostale privrede, Kominforma i ostalih aždaja sa kojima smo imali posla, već i revolucije ljudske individue, dokazao je kako je nemoguće bilo i očekivati da će sve biti postignuto time što je jednostavni pripadnik ove nacije dobio oružje u svoje ruke, čak ni time što je dobio ključeve fabrike u kojoj će raditi po sopstvenom osećanju i sopstvenim planovima, kako je time upravo počeo proces njegovog ovladavanja samim sobom, otključavanja u njemu samom toliko još nepoznatih, potpunim slobodama okrenutih vrata.

U čovekovom sukobu sa stvarnošću postaju zato aktuelni odnosi pojedinac-tradicija, individualna psihologija-neukus, jedinka-moral jedinke. Razvojem privrednih potencijala, kupovno moći, ukupnosti svih onih vrednosti koje obeležavaju standard, opasno je porasla mogućnost jedne nove vrste fetišizacije predmeta dostupnih sve većem broju pojedinaca. U dobroj meri, mada ne potpuno, emancipovan u do juče totalno ropstvom COVEK-PISACI STO ILI COVEK-OBUCARSKI NOZ, ljudsko biće danas je u iskušenju da izgubi delić svoje slobode ulažeći u nove, lagodne i uveseljavajuće odnose COVEK-FRIZIDER ili COVEK-AUTOMOBIL. Ovi predmeti koji sami po sebi znače nam i spoljnu emancipaciju ljudske mogućnosti jer pretpostavljaju ukidanje nepotrebnog pešačenja, što znači dinamiku kretanja ili sigurnije održavanje hrane pa zato unapređenje ishrane, koji su, dakle, celishodna sredstva ljudskog oslobađanja od suvišnih napora i neprijatnosti, mogu se deformisati i izvrnuti u zasebne ciljeve i domete do kojih se ima doći po cenu kolikih samo emotivnih pa i moralnih odricanja. Televizor, koji se unosi u kuću efikasno je sredstvo komunikacije jer u toku jedne večeri može pokazati šta se dešava u Africi, na Celebesu ili u Pakistanu, ali istovremeno može biti jedan od onih trojanskih konja koje unosimo u svoj dom a za čije nabavljanje angažovali smo sav svoj radni, stvaralački, udarnički, prugaški pa i poetski potencijal. Ali prava kriza nastupa tek onda kada se ostvare ova individualna besklasna društva, ovi porodični zemaljski rajevi u kojima se, istina, još uvek uredno odlazi na sedmočasovno sedenje u kancelariji ili okretanje zavrtanja u fabri-

ci, ali se sve emocije odnose na što brži povratak u ovaj introvertirani kutić komfora, letargije i stihnih zadovoljstava. Na taj način realizuje se sitnosopstveni ideal svoje kućice — svoje slobode a u *Home, sweet home*, završavaju se svi spoljni svetovi i čitava opšteljudska problematika. Razumljivo je da se u takvim uslovima isto tako lepo može slušati Bach, provoditi studije Hegela, čitati Rimbauda, izučavati sanskrit, pronicati u kibernetiku i konstruisati soliteri, ali radi se o sredinama u kojima mentalne i intelektualne vrednosti nisu toliko da ne bi ovom komfornošću bile poljuljane i totalno uspravane. Zato bi komformizam mogao biti označen i kao nespremnost na odricanje svih vidova ličnog blagostanja pred prvim opšteljudskim imperativom.

Jedan pogled u stranu, pa da se primi kako je to u stvari pogled u nazad, u svakovrsnu društvenu, mentalnu, subjektivnu emotivnu prošlost. Analize su moguće u skoro svim domenima komunikacije, dodira sa umetnošću, pedagogije, estetike svakodnevnog života, ljubavi.

Srednje generacije tesko se oslobađaju klasičnog koncipiranja govorne fraze, koja koristi nekoliko lično uobičajenih šema, pojednostavljenih i trivijalnih u tolikoj meri da su gotovo u potpunosti obeležene, i kada biraju elemente narodnog stvaralaštva i poslovnosti, ovaj izbor je obično stereotip i vulgaran ili čak hrišćanski intoniran (Svako zlo ima svoju dobrotu), nesigurno ulaze u jezičku kombinatoriku i rečeničnu kalamburu svojstvene najmlađima. Tako se, sem kod izrazitih jezičkih i pripovedačkih talenta koji ih je kod nas među običnim ljudima uvek bilo na pretek, sa izuzetkom lucidnosti pijanaca i britkih psovača, komunikacija svodi na šturi kodeks dosadnog, neinventivnog naglašavanja, u osnovi tradicionalnog, obogaćenog tu i tamo nekom novom rečju. Za ovaj vid komformističnog simptomatično je uskakanje u neke govorne forme aktuelne neposredno posle rata, u onaj jezik konferencija kojim su toliki građani, kao nekim spoljnim prekidatcem, rešavali pitanje svoje savremenosti. Medjutim, to što su nekoliko godina učestali sa upotrebom reči „pravilno“, „ukazao“, „konkretno“ i slično, i što su u najekstremnijim primerima pribegavali privremeno i bezrazložno jekavštini, moralo je tokom godina da se pokaze odvise opštim pripadničtvima jednom iz osnova novom društvenom vremenu.

Kada obnavlja svoje pokušaje, taj pojedinac na isti način proizvodi stečeno kodeks šlafcimer a po dva vojnički simetrična kreveta, dva noćna ormara, dva stolca, stolom i dvije stolice (zanimljivo je da i u vojsci važi princip dvojnih kreveta koji, uz jednodostupniji i bržeg nameštaja, obrazuje bračni raspored četinih posaoica). Tako se u proseku stanovni naših građana gotovo milimetarski podudaraju međusobno, pa se na tom domenu manifestuje bezličnost, izbegavanje lične note i osobne varijacije. Kako je poslednjih pet-šest godina naša industrija nameštaja insistirala na jednom slobodnijem tretmanu po kućstva, situacija se tu i tamo promenila ali još uvek stidljivo i sa skrivenom tugom za starim mamutskim šifonjerima koji se kupuju samo jednom u životu ili u više života i koji ne mogu da udju kroz vrata naših novogradnji.

Kada se oblači, nikako da spari dve približno logične boje, većito uz teget odelo šepureći se drečavo crvenim cipelama i žuto košuljom na kockice, natalačivši u sred podneva, samo ako je nedelja ili praznik, glupavo iskrojenu taft, sa štiklama kao pesnica, skupljajući u svojoj svetlosti otapke stare građanske civilizacije, karikaturno je parafrazirajući u mnoštvu disparatnih i budalastih detalja.

Kada ispoljava sentiment, kada se predaje mekim štimunzima i kada se zaljubljuje, piše i dalje pesmice u stilu *Ulicama kružim ne bi li te sreo*, praktikuje cvetne razglednice na kojima lepšukaste frizerke i studenti bez sti-

pendija prezentiraju ljubavne zagrijače u stilu devedesete, isteruju dert po *Skadartijama* i *Složnoj braći*, još uvek posrćući pred rustikalnim pevaljkama i stilizovanim šansonijerkama od vrste *Oči čornija, Ja nikog nemam ili Mene nana poslala*. Tu se vidno vezuje za pokondirene, na brzinu urbanizovane i odmah osentimentaljene seljačke melodije koje dolaze u grad zajedno sa zemljoradnicima koji prilaze industriji.

Kada se bavi malim detaljima života, kada odlazi kod berberina, kupuje poklon ili ukršava sopstveni zid, realizuje još uvek ono isto zatupato stanje duha koje je u kratkom veku naše građanske klase što je kupila otapke stilova i veltanšaunga sa svih strana, načinilo od naših stanova, od naše odeće i od naše života cirkusku arenu sa milionom blešavih broševa, štucovanih brkova, nakaradnih berberskih firmi, reklama za kolike samo cirkuse *Ideal* ili *Splendid*, šljokica, pozamanterije, hozntregera, Kolesnikova, brzih fotografija, Olgi Jančevčević, vašaškog lepka za tanjire, umetnika senki, kola u šest koraka, *novih narodnih pesmarica*, Kareljia koji gutaju grozdje, liderskih beba s odelcem na stomaku i glavom Merilin Monro, čemana i veštačkog cveća.

Kada vaspitava decu, plaši ih i nadalje dijavolom i baba Rogom i mlati ih kao volove, psuje im majku i sve po spisku, uključujući sve to u nekoliko aktuelnih pedagoških parola, itd.

Sve ovo pokazuje koliki još fantomi nadnose se nad glavom običnog čoveka ugrožavajući ga i direktno ugnjetavajući svojim povišenim značenjima a da je tom fetišiziranju doprinela njegova sopstvena intelektualna i moralna nezrelost. Jasno je da će se polupismenog prodavca marmelade svaki njegov direktni i lični kontakt sa pisanom rečju predstavljati teskobu već i zbog njegove nesnaaljalivosti pred oblikom fraze a molbe pisane njegovom rukom, afise koje stavlja u svoj izlog i njegova lična pisma pružice ne samo humane već i stravične podatke o ovom, u osnovi ugnjetakom odnosu. Za mentalno nezrelog pojedinca frizider neće značiti ostaviti za njegovu gusku već predmet koji rukovodi jednom delom njegovog života, koji, već dok je postajao njegova svojina, oduzeo mu je jedan deo samostalnosti i slobode, itd. Tako bismo u svetlosti ovih analiza mogli dobiti još jednu odredbu inteligencije kao sposobnost rukovodjenja i celishodne upotrebe predmeta a suprotno od toga, neinteligencije, kakle nezrelost, kao umicanje ličnosti pred predmetom čiji se značaj i uloga fetišizira na račun sopstvene slobode.

Očevidno, revolucija u ravni psihološkoj, emotivnoj, jednom rečju intelektualnoj, tek predstoji i ona će trajati toliko dugo koliko neistaknutom pojedincu bude potrebno da u sebi, u svojim shvatanjima i svom psihikom i moralnom životu savlada najveći deo sopstvenih slabosti pred grobnim oblicima stvarnosti, koje će biti u stanju da baci na kolena samo sopstvenim raščenjem i celovitom intelektualnom emancipacijom svoje ličnosti. Time će njegov rat sa stvarnošću dobiti obostrano zadovoljavajuće poente jer će ostvariti ne samo zajednicu zadovoljstva slobodnih ljudi već i zajednicu koja će očovečenom svešću svakog pojedinca biti u stanju da kao celina dobije opštehumanističko obeležje.

Sva ova pitanja nalaze se u centru interesovanja ljudi koje sam označio svojom generacijom. (Makavejev čak insistira, ne više na MORALNOM I SOCIJALNOM SMISLU POEZIJE već na MORALNOM I SOCIJALNOM SMISLU ŽIVOTA, ne uviđajući da u krajnjoj liniji, između ovih varijanti protivurečnosti i ne postoje.) To dokazuje da smo mi uz nesumnjivo pozitivne uslove što smo svojom mladošću živeli u tako izuzetnom prelomnom nekom vremenu, što smo uživali punu psihološku slobodu a nismo bili odvojeni, odsutni od kojih smo bitnih časova istorije, što u ratu nismo stekli nikakve preudne traume a ipak okusili glad i zvijažanje bombi iznad glave,

što iz revolucije nismo izvukli ni jedan kompleks a najčešće bili krvno vezani za nju, što smo bili u prvom stasjanju a opet dovoljno zreli da gledamo tu nezamenljivu stvar — život oko sebe, da smo usled svega toga, kažem, sposobni ne samo u brigadirskoj paroli da NADRASTAMO OCEVE DA BISMO IM BILI RAVNI, već da ovu duhovitu ma i pojednostavljenu lozinku privremo do celovitije, zrelije i inteligentnije stvarnosti.

UMELI SMO DA GLEDAMO

1944: Dva Nemca svaki dan dolazila u podrum za vreme uličnih borbi uporno tvrdeći *Nije to mišta, svi su bosonogi*, i delili deci bombone namerno ostavljajući puške u uglu da ih neko od stanara ukrade. Niko nije smeo.

Poslednjeg dana došao jedan Rus pa smo se ljubili a strojinu mi bila otkočena i odjednom cak-cak-cak jednoj devolji prepolovio obe noge kao da ih je izrezao makazama.

1944: Išao u Pionirski dom jer sam čuo da se igra ping-pong i da se pušta bioskop ali tamo nas postrojili pa smo ceo dan skidali šporete i šifonjere iz nekih nemčkih stanova.

1945: Čuvali izborne plakate u *Strahinjić baba* a nije bilo ni jedne sijalice u ulici i čulo se samo kako kroz novembarsku noć škripi iscepana hartija. Pokvario konspiraciju jer naišli na grupu kao što je naša, njih trojica iz iste gimnazije pa mislio da smo na istoj strani kad smo iz iste škole i pitao *Kako ide, ima li šta?* a oni odgovorili *Ide odlično*, jer su to bili oni koji su nam zadali najviše muke i iscepali pola ulice.

1946: Držali skojevski sastanak u nekoj kancelariji, nas četvorica i drug iz te ustanove, maturant, pa kad god naiđe neko iz druge sobe a mi počnemo *Gde se nalazi Australija i koliko ima stanovnika i kvadratihi kilometara i koliko vrsta kenguru ima*, a kad taj izađe *Samo vi učite, ako, ako*, učilačka grupa odmah obrne list pa počne da raspravlja da li je Nikolin tata bio četnik i šta treba preduzeti da živne aktivnost u sedmim razredima.

1948: U poljskoj ambulanti na Novom Beogradu kroz znojni košmar temperature 39 i više, jer sam se nalokao vode posle tovarjenja zadnjeg vagona, slušao kako u krevetu do mene muma neki Sandžaklija kome su točkovi ciklovali nogu a on nije smeo da javi kući nego samo nešto pervašio *Nogo moja, nogice, tebe više nema*, prilagodjavajući sopstvenoj muci sentimentalnu posleratnu romansu *Šta će meni život mlad, kad me moja draga neće jer ja nemam ruke dne*.

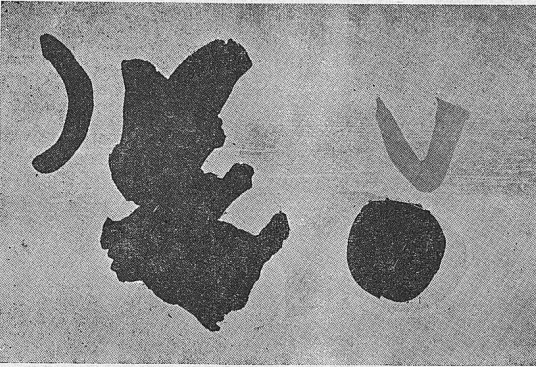
1949: Jednom poručniku sviđeo se naš stan jer je bio dvosoban a njegov jednosoban i onda smo dobili rešenje da se on useli u naš a mi u njegov a moj otac se naljutio i napisao žalbu: *Ja sam frontovac a moj sin član Partije i piše pesme, ali jedan obučar što je radio u Stambenom odesku i koji je više verovao u poručnika, nije uvažio žalbu pa je poručnik dobio. Onda mi ni-*

smo hteli da se menjamo a poručnik doveo vojnika puštene kući tri dana pre roka i oni došli sve sa sanducima, sanduke ostavili u dvorištu pa počeli da preseljavaju sve onako neupakovano: tanjiri, pa astal, pa zavese. Posle smo se mi nekako snašli a poručniku, jer je bio bolešljiv i dobio penziju, dosadilo da živi u Beogradu i godinu dana dočnije odeslo se natrag u Bijeljnu. 1949: Kila lišta tri dana pa su već oni na donjim krevetima bili do kolena u vodi kada bi se pridigli da idu u klozet i sve brigade uokolo spavale i zezale se paleći međusobno bicikle i pričajući masne viceve ali mi bili četiri puta udarni brigada i trebalo nam peto udarni brigada pa svakog dana kisnuli svojih sedam sati i ne radišvi bog zna šta jer se žutulja lepila za lopatu, a ostali iz logora smejali nam se i zavitali kad smo se vraćali. Četvrtog dana više niko nije imao na sebi ni parče sve odeće, odspavali golji, uvijeni u čebad, a ujutro čula se komanda kao i obično i fiskulturni referent izneo sve dresove koje smo imali, pa smo se natrurali, po dva i tri, plava, bela ili žuta, rukavi su smešno izvirivali i pokazivali našu šarolikost, pa se onda postrojili i navukli kopačke i sprinterice i patike za tenis i pošli po mokrom asfaltu ka našem prostupu kao čudo šarenih dijavola, sa zastavom na kojoj se nije više razlikovalo šta je plavo a šta belo, a ostali ponovo privirali kroz prozore i više se nisu smejali i izgledali su skoro uplašeni.

1950: Neko je uporno ispisivao kominformovske parole u gimnazijskom klozetu pa nismo mogli da ga uhvatimo, onda je jedan pametnjaković iz sedmih odesao u komitet i rekao *Drugovi, nema da brinete, ja ću da udesim stvar i mi pristali a on otišao i napravio čitav džumbus. Bili omladinski izbori u sedmim razredima i pametnjaković sve ličice obeležio nevidljivim brojičima: šibicom umakavši u sok crnog luka, može da se primeti samo kad se nadnese na šporet. Ali neko ga provalio i jedan drugi pametnjaković doneo u torbi rešo, pa kad posle referata pitali ima li neko da se javi za diskusiju, on rekao *Imam ja i išao*, izvadio iz torbe rešo, uključio ga i zagrejao svoju ceduljicu i rekao *Ja sam broj 27, da vidim koji ste vi brojevi*. Onda su i ostali utvrdili svoje numeracije pa su izbori bili odloženi i sekretarijat sedmih sa pametnjakovićem na čelu bio smereniji a onaj sa rešoom se šepurio nekoliko dana dok mu nije prošla slava, pa se posle umirio.*

1953: Tri dana ne treznišvi se, jer evo mišati odosmo u rat, sedeli na balkonu u *Tri grozda* i čekali mobilizaciju a jedan šljam od žene sa nama, navaļivao *Ja sam iz gradsko saobraćajno i mi joj plaćali pice a ona opet Hajde kod mene ja sam i oduh odmah ovdje iz ugla*. Ali ne beše rata, samo su prskala stakla Američke izlozbe i nekakvu ridjokosu ošišali a neki Crnogorac tek dospeo sa mermerna razbio glavom nekom čilageru što je uzeo bilten a ovaj bio čelav i krv mu curila za vrat, pa pobećao u šejirdžijsku radnju u Čika Ljubinoj.

michael rothenstein (engl.) crno i crveno, 1960. (dvorez u boji)

1957: Bio je mraz i zemlja na zemunskom groblju zamrznuta da je pucalo pod nogama, nas šestorica nosili na ramenima ono što je ostalo od Voje Rehara, a nosili ga čitavih dvesta metara jer mu dodelili raku na samoj ivici groblja, ali nije više bio težak i osetio prvi put kako mi smrt leži na ramenu, odmaru se nad mojom glavom a uši bridele od hladnoće i sneg zaslepljivao.

1959: Bila je nedelja a spopala nas beše užasna žedj a najbliža kafana bila zabranjena za vojnike, onda je major Tode rekao *Idite vi unutra i ništa ne brinite, ja ću da čuvam stražu* i mi ušli a kelterica se uplašila ali nas poslušila i mi sručili tri teške flaše i izišli a on nas pitao *Jel u redu* a mi rekli *U redu*, i on otisao kući a mi u kasarnu.

1959: Ispalili i poslednju granatu pa se poredjali u strelce da pretražimo poligon i pokupimo neispaljane i išli po razrovanom krašu ali bio je 29. decembar a nebo plavo kao u junu, pa se popeli na vrh a otud presekao nas neverovatni izgled decembarskog mora, ljubičast, a sjajnim ivicama polustrava, i onda se smuvratili ka obali nepazivši više da li ćemo nagaziti na neku od onih sa celim uplajajem, trčali smo dok nismo seli, s nogama u vodi, i gledali.

1960: U Brodu su se ukrštali razni transporti, čitava jedna uniformisana generacija prepoznavala se u kratcom bifeu, tu, na domaku Beograda, kroz koji će barem da se prodje u pravcu neke zavilane Strumice, slavnoski široka kelterica nije imala dovoljno ruku a mi osećali naš rat se završava i činovi se žuteći po rukavima.

RASČENJE

Biće da se u našoj relativno dugoj mladosti, dugoj zato što je prerano počela a evo već smo pred tridesetom a jedva da se u po našem završava, da se u tom, dakle, skokovitim, stasajućim životu izdajaju nekoliko perioda, međusobno različiti, kontradiktorni i protivurečni, sa sopstvenim oznakama i specifičnim obeležjima.

Prvi je stopostotno *skojevsko-prugaški*, kod krvi odn životu, njegovoj konkretnoj lavi koja se valja niz bosanske pruge, preko uzvavih radišća, buktu u neispavanim noćima kojih se rešava ne samo sudbina članstva jedne čelije već i sudbina jedne nezavisnosti, planti u improvizovanim primedbama i namutskoj razdraganošću logorskih vatri, u kretu kojim se preko ulica ispisuje trijumf Narodnog fronta, u prevodima Majakovskog, u jedinstvenoj napetosti, dinamici i tempu promene koja je većinu nas tek dvadesetim oktobrom otergla od građanske mamine suknje i izbacila kao kroz prozor na ulicu, u revoluciju i život. Mislim da oni koji nisu oterpeli tako furiozan obrt od začušanijih mada izglednih dvadesetogodišnjaka od političkih komesara prvih pionirskih odreda i od okupacijskih sricanja *Dame s kamelima* od skojevskih čelija, nisu u potpunosti ni odživeli to vreme koje ih, u koliko se i dalje nalaze u prvim redovima društvenih i intelektualnih aktivnosti, prati i intrigira svojom problematikom kao pitanje koje i od njih, mada sa zakašnjenjem, traži odgovarajuće odgovore.

Kao reakcija na ovaj totalno angažovani, neposrednoj akciji poklonjeni period dolazi *kafunski*, detaljisan sudar sa životom, pojedinačni sukob sa njegovom šarenom lažom jer sa Domovinom se nije moglo u krevet a sa Slobodom nije bilo moguće potezati iz iste flaše. Otuda onih nekoliko sumanutih zima oko pedesete, posle mature i uz studije svega ostalog samo ne grčkog ili etnolocije, u koštatu sa seksom, alkoholom, i uopšte čulnim imperativima mladosti. Makavejev se istina, ma i ovlašno, na akciji dotakao grudi one Danke a u mojoj brigadi bilo je i takvih koje su ispraćene u Beograd povici *Nam trebaju nam profunkcije*, pa i ipak, naša prava senzualna is-

kustva došla su tek pošto smo izgradili nekoliko pruga i dvatiri metalurgijska giganta. Otuda smo i mi imali jedan mali period u kome smo se osećali kao isluženi a gladni života ratnici ali pred nama je tek stajalo vreme da se ogledamo na polju pojedinačnih emocija i da detaljno ispitamo svoje sklonosti ka sentimentu. Ali naše preimućstvo ležalo je upravo u tome što smo kroz vrata kafanskog hrama ušli kao u jednu od obaveznih škola, što smo ovu završili prelaznim ocenama ali bez izgleda i bez pretenzija na profesuru, da nas odmah iza toga ponesu vetrovi sasvim drugog smera i različitih intenziteta. Samo nekoliko godina stariji, naši prethodnici za kafanskim stolom postali su ne samo bećari već i pesnici, i veliki deo njihovog docnijeg razvoja pupčano je vezan za ova rustikalna i raspojasana podneblja.

Prošavši intenzivno kroz kafanu ne kao kroz pakao već kao kroz spektakl, mi smo mogli da je napustimo s manje kompleksa no što smo ih imali na ulazu; opivši se do poslednjeg končica svesti još uvek smo bili u stanju da sumnjamo kako postoje i privlačnije stvari.

Za neke od nas, sledeći, *hermetični* period trajao je znatno duže i za vreme koga se po dekarovski toplim sobama iščitavale gomile knjiga i ispisivali svi naši rukopisi, koji je bio skup nekoliko paralelnih usamljeničava prekidanih samo zato da bi se obelodanilo kako strukturalno otkriće ili artistički podvig. Ipak, i kraj sve svoje spoljne sušičavosti i moljštava, tih godina se u tišini naših soba, bar nekih od njih, dešavala i izvršni događaji od kojih je vredno setiti se onog februar-skog jutra 1954. kojeg je devetnaestogodišnji Borislav Radović, zagledan u smrznuti kesten pred prozorom, ispisao svih trinaest svojih blistavih *Soneta magu*, beležeći ne samo najludicidniji sopstveni poetski čas već i u manogome jedan od dragocenih trenutaka cele naše novije poezije. I onda kada nije bio tako iskričav i sintetičan, kada mu je trebalo više vremena i više sumnji, taj mladački posao obeležio se *Letom i Ostalom počinostima*, *Razlozima* i *Poreklom nade*, *Vatrom i ničim* i *Urodjeničkim psalmima*, *Zatvorenom u ruži* i *Čistim rukama*, da samo pomenem neke naslove obznanjenih preteklih godina a koji su uvek, i kraj svih zlamernosti i ignorisanja, značili naslove naše literature.

Treba napomenuti da se naporedno sa nekoliko najprijetnijih pisaca našeg narastaja, koji su i kraj svih otpora ostvarili svoju društvenu i profesionalnu emancipaciju, razvijao jedan broj ljudi istih godina ali pojednostavljeno okrenutih životu, koji su se uvek gorili za čaurene tišine literarnih knjigi prosipaajući nemilice svoje sigurne talente po studentskim listovima, prerastajući ih svojim sposobnostima, svojom orijentacijom i svojom novinom. Tako se desilo da pored ovog istog Makavejeva, zajapurenog pred svim i svačim, jedan kompletan pasik naše generacije kao što je Raša Popov, gomila rukopisa u rukopis pod svoj banatski ležaj sve više gubeći vezu sa tekucim književnom proizvodnjom i njenim vulgarnim izdavačkim i štamparskim ali jedino mogućim i jedino efikasnim oblicima.

Prvi poziv u vojsku bio je trenutak koji nas je podigao sa naših ljubomorno čuvanih rukopisa i koji je svakoga od nas, na ovaj ili onaj način suočio punom ozbiljnošću sa elementarnim životom, zanemarenim nekoliko prethodnih godina. To, što je naša generacija dočula tokom poslednjih nekoliko vojničkih smena spada među najpouzdanije nauke koje smo stekli a posledice ovog obrta veće su no što se može zamisliti. Pošto sam puzao po blatu ispred Kožina, ispaljivao granate u zadržarske kamenjare, gazio Drim i spavao pod drvećem, ja sam vratio se zaželeo da pobacim sve što sam napisao, kao što su mnogi drugi, čineći to isto po drugim rekama i blatištima, i koji nisu literaturu nikada shva-

tali ozbiljno, pomislili da prvi put pouzdano sednu za pisati sto. Iako se generacija okupila u jednom egzistencijalnom trenutku, nezadovoljna svim što je učinila, sigurna da još postoje duhovna ostrva koja treba naseliti, intelektualne ptice koje treba otkriti, poetski mehanizmi koje treba konstruisati. Sa ogromnom skepsom, traumama, melanholijom, fobijama, nela-godnošću. Citam ponovo stravičnu ironičnu poruku Branka Vučićevića koji u vojničkoj uniformi pomišlja da zaustavi, ako ne svoj fizički onda svoj duhovni život jednim mentalnim samoubištvom kada piše:

Zahvaljujući novostečenoj ravnodušnosti, uvideh da sam se tri godine bavio nepotrebnim poslom... (Imam 26 godina, pišem poslednji put.) Film ne iziskuje kritiku. Ili bar ova ima da ostane u neobaveznim granicama usmene književnosti i bude mag-noveni sev magnezija ostru-mlja kao kad jedna gledateljka veli za Dnevnik sobarice (film) da je „isti-istacki Bim i Bum“ (strip). Jedino tako kritika ipak poseduje neki misao.

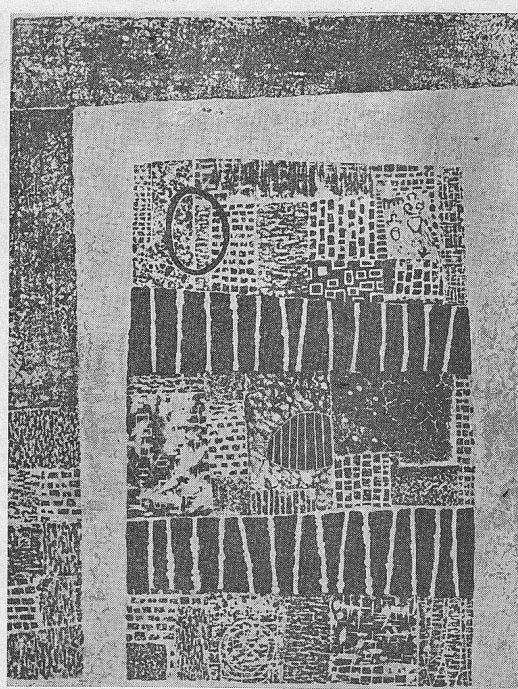
Čudne muke su nas lomile, neobilazne dileme su prečile naše puteve, kolosalni preokreti zbivali su se u našim glavama. S milion novih iskustava (bio vojnik koji nikada nije video krevet pa nije smeo da legne na njega da ne bi pao, umro, šta li, pa morali da ga vazuju prvih nekoliko noći ili lila koji je prave cipele navukao tek u Armiji itd.), s prvim sudbonosnim trenucima (kada se zaglavila mina pa morali da je vadimo), s prvim sentimentom (da li će nas zaboraviti kad se vratimo) i jednom stvarnom metafizikom (kakva je ovo realnost, gde se u stvari nalazimo, groteska promene, dublje i posrednije smislenosti od onih koje se tiču sudbine otadžbini, jačanju odbran-benom i fizičkom uopšte), mi smo dovršili svoju zrelost a da se ona pokazala komplikovanim i slojevitijom no što smo ikad pomišljali.

Zbog toga veliki broj Makavejevijskih analiza, koje nikada ne gube stvarnosno tle pod nogama ali koje ne mogu bez neke vrste hiperboličnog optimizma, koje kada i pronalaze krvavo životne probleme i sigurno izdvojene pojedinosti u ovima pronalaze više njihov spektakularni sjaj no njihova posrednija značenja, čekaju, i to je moguće njihova posebna vrednost, oče-kuju nove diskutacije i nova preispitivanja vrednosti. Jer da se u ovoj generaciji ne odvija sve po ustaljenim principima, da se nijedna, a najmanje ova slika može pokazati dovoljnom, da se radi o prvoj kompletno slo-ženoj zajednici mladih ljudi odnegovanih u slobodi i sa svim problemima koje ova sobomno-šć, izgleda pouzdano, upravo u dane dok ovo pišem i koji su kao sumorom, osenčeni jednom pesničkom smrću. Bivajući so-lidaran sa zahtevom da *niko ne-ma prava da ispituje razloge ko-ji su do nje doveli*, jer u pita-nju je dobrovoljni odlazak jed-nog pesnika, primećujem ipak da je taj patetični događaj koji je pred prvom ruku generacije okupio pedesetak njenih prisut-nika, nevičnih i zbunjenih pred fenomenom smrti, objavio ko-načni i definitivni ulazak u ži-vot, ispunjen poslom umiranja kao i svakim drugim, pristupa-nje onom stvarnosnom vremenu u kome tajna smrti prestaje da bude ono što jeste.

MAŠINA ZA KIKI-BOMBONE KOJA UBIJA

U velikoj fabrici slatkiša upao čovek među poluge koje mese testo za kiki-bombone, ove mu polomile kičmu i izbacile ga krvavog i slatkog da živi još svega koja čas. Posle su poluge očisti-li od ljudskih tragova i stavi-li mrežasti branik ali priča je ostala.

Izgleda karakteristično da je tu anegdotoj doneo jedan iz naše generacije, koga je ujela ne tragika ovog događaja već njegova groteska, neuračunljivost jednog mehanizma koji se od proizvođača dečijih radosti pre-tvara u stroj koji uništava. Ovo

lojze spacial (italija)

kraški portal, 1958. (drvoez u boji)

osećanje za grotesku, za naka-radni, deformisani, stilizovani i nadrealni vid koji stvarnost ta-ko često privlači, jedno je od bitnih svojstava mentaliteta, na-šeg osećanja i poimanja sveta, i ono se uklapa u celovit sistem humornog kritičkog poimanja re-alnosti koja nas okružava, neke vrste skoro kikotavog, jezivo rascerenog racionalizma koji je u svima od nas.

Mi nikada nismo ispisivali nadrealističke tekstove ali kao da obavljamo neke nesvršene poslove koje je naš nadrealizam započeo: zaneseni u kritiku sva-kodnevnog života, pronalazeći crnu poeziju u novinskim na-slovima ODGRIZAO UVO BLA-CAJNIKU KUĆNOG SAVETA I TUŽIO SUSTANARA ŠTO PRA-VI GRIMASE, analizirajući ču-desnu naivnost nemog filma ko-ji svojom patetikom nemoćuš-ću i osobenim okvirom događa-ja stalno je polje nadrealnih asocijacija kada s napregnutoš-ću osluškujemo defekte u govo-ru i komično stilizovane kafan-ske ili putne priče, kada pam-timo plakatske trenutke stvar-nosti, kao da doprevamo pes-me koje pouzdano nisu rek-le sve što su hteli ni *Zarnim vlačem ni Mutnim lovom u bistroj vodi* ni blistavim u svojoj ludosti *Hu-morom zaspalo*.

Kroz ovu aktivnost koja, kod nekih i sporadična, donosi re-zultate izvrsne duhovitosti, mi ispoljavamo NOVI EMOTIVNI SKLOP, pouzdam se da ka-žem ne samo nas profesionalnih literata, već i dobrog dela naše mladosti uopšte.

Okrnuti svom sopstvenom životu, bez velikog broja psi-holoških nesporazuma prošlosti, naše oči neumorne su u potrazi otkućaja, signala, kardiograma OPŠTEG OVOVREMENSKOG LJUDSKOG ŽIVOTA, najedaju-ći i nagrizajući sve njegove pu-kotine, sva zasenčenja i defekte, rijeći do kosti, da bi ih učinili smešnim, bezopasnim, prošim.

Spremni na velika izrugivanja, za nas je pravi trenutak da se borimo s tradicijom kada se po-vedom smrti jednog komičara SMEJEMO smešnim filmovima koji su od njega preostali, izvr-gavajući tako ruglu moral smrti koji je za nas nemoralan.

Znajući da škrgućemo pred buhenvaldskim dokumentima, me-đu prvima smo kada se radu-jemo na divnom Kertizovom fil-mu *Nismo mi andjele* ili na Io-nescovoj *Lekciji*, videći u kari-katuralnoj pripremi ovih veš-tačkih ubistava izrugivanje NAD SMRČU a ne nad ubijanjima.

Pronalazimo groteskni raspo-red u velikim elementarnim i saobraćajnim tragedijama, ose-ćajući kao da osvetljavanjem na-drealnog pada aviona na min-henski tramvaj, sulude smrti 217 automobilista o američkom božiću, aletičara probednog kopljem svog kolega, NIPODAS-TAVAMO AUTOMATIZAM ŽI-VOTA kojim ne pristajemo da živimo i koji u svojoj sumaru-toj aparaturi pravi kabalističke efekte i sinhronizovane poente.

Nalazimo odvrenost svega ljudskog u komičnoj statič-nosti svadbenih i drugih foto-grafija, u pseudovisokom stilu seljačkog pisma, u kintjastoj fir-mi provincijskog kafedžije.

Osećamo satansku nadrealnost gramofonske ploče koja omogu-ćava da MRTVI PEVAJU, vide-ći u tome još jedan znak jezive razlomljenosti, čudesno stilizo-vane realnosti kojoj prisustvu-jemo.

Budnim okom lovimo prakti-ciistička krivljenja simbola, dos-lovne primene loznici, otkriva-jući kako se jedan junački stav pretvara u gimnastičku pozu na znački saveza za telesno vaspit-anje.

Shvatamo da svet nije tako razdragan kako bi moglo da se pročita sa rascerenog lica Hen-rija Salvadora.

NA KRAJU

treba još jednom široko otvo-riti zagrade za diskusije u koje treba ulaziti bespoštedno, iskren-o, s punom merom odgovorno-sći prema vremenu kome pri-sustvujemo i prema sebi sami-ma. Zbog čega i ostali ne otvo-re svoje iskustvene bočke, svoje problematske zavežljaje, ako to može pomoći i našoj mladosti i našoj kulturi i našoj revoluci-ji? (februara 1961.)

Bora COSIĆ